

Andersen *Klokken* című művének értelmezési lehetőségei

Bevezetés

Jelen dolgozat célja elsősorban Andersen *Klokken* c. művének értelmezési lehetőségeinek feltérképezése, amellet pedig a műmese és a népmese meghatározása. A mese mindig is inkább esztétikai szempontból állt közel hozzám, sem mint szentimentális értéként, sok tényező köt azonban Andersen munkásságához. Indíttatásom főleg a hagyományoktól elszakadó mese vizsgálata volt, de emellett a dán nyelv és kultúra iránti érdeklődésem, valamint Rab Zsuzsa, mint szülővárosom híres Andersen fordítója is hatott rám. Ehhez mérten szeretném a mese műfaját elemezni, eddigi meghatározásait sorra venni, majd Andersen meseírói munkásságára térek ki, és végül a *Klokken* értelmezési lehetőségeit vázolom fel különböző allegóriák és eszmék segítségével.

A mese műfajának vizsgálata

Forrásként szeretnék az eredeti szövegre hivatkozni, és csak szükség esetén hagyatkozni a magyar fordításra. Nem csak azért, mert nem Rab Zsuzsa fordította a művet, hanem azért is érzem szükségesnek, mert bár a kötet szerkesztői állítják, hogy a német és angol verziókkal összevetett dán eredeti alapján készült a fordítás,¹ vannak apró, elsőre felfedezhető eltérések. Ebből az aspektusból nem vizsgálom a művet, csupán a félreértések elkerülésének okán szeretnék az eredetire hagyatkozni. Egy érdekes és alátámasztó részletet szeretnék megemlíteni, ugyanis a magyar verziót összevetve a némettel és angollal eltérést találhatunk a konfirmáció jelenetében. Az eredeti szövegben „*konfirmationsdag*” és „*konfirmanderne*”², a németben „*Einsegnungstag*” majd „*die Konfirmanden*”³, az angolban „*confirmation-day*” és „*the confirmed children*”⁴ szerepel, a magyarban azonban ez található: „*Eljött a bérmlás napja. A pap szép és megható beszédet mondott, ami a bérmlándókra*

¹ SZÁNTAI Zsolt, SZÁNTAI F. Andrea szerk., *Andersen összes meséi. A harang*, Debrecen, Szukits Könyvkiadó, 2008, 7.

² ANDERSEN, Hans Christian, *Klokken*, København, 1845. Online forrás: https://henriknissens.dk/onlinebmedia/Klokken,%20H.C.%20Andersen.pdfhttps://www.andersenstories.com/da/andersen_fortaelinger/pdf/klokken.pdf Utolsó megtekintés: 2023. 01. 10.

³ Uő. Online forrás = <https://www.labbe.de/Die-Glocke>

⁴ Uő. Online forrás = <http://hca.gilead.org.il/bell.html>

igen nagy hatással volt.”⁵ Egyértelmű, hogy a bérálás és a konfirmáció nem ugyanaz. Arra lehetne alapozni, hogy egyes országokban hogyan alakul a vallási megoszlás. Ha így tennénk akkor követné a tendenciát a keresztény felekezeteket illetően, de azt gondolom, hogy a kötet megjelenésének idejében (2008) erre már nincs szükség, személy szerint fontosabbnak tartanám a hitelességet.

Mielőtt azonban a cselekmény egyéb részleteibe is belemerülnék, fontosnak tartom megemlíteni a mese általános definícióját, ugyanis az jó alapot adhat a későbbiekben a népmese és műmese szétválasztásánál. Ehhez célszerűnek tartottam egy egyszerű átfogó meghatározást keresni, mert az mutatja meg igazán jól, hogy általánosságban hogyan viszonyulunk a fogalomhoz. Ebben a leírásban azt találtam, hogy „*A mese epikai műfajcsoport, a legősibb műfajok egyike.*”, kisepikai műfaj, verses és prózai is lehet, az elsők között szerepel a tény, hogy fantasztikus-csodás elemekkel dolgozik, melynek idő- és térábrázolása is fiktív. Hősei elvont típusok és képzeletbeli karakterek, sokszor fantasztikus tulajdonságú szereplők. Ennek ellenére egy sajátos hagyomány következtében valószínűvé tesz bizonyos elemeket a mese felépítését illetően. A mese „*diadalra juttatja a jókat, és megbünteti a gonoszakat.*”⁶

Láthatjuk, hogy bár a célközönség még közel áll a korhoz, melyet a mese kijelöl közönségéül, mégis alaposan járja körül a műfajt, és megemlít bizonyos problémákat, ugyanis már ez az alapvető meghatározás is különbséget tesz a népmese és a műmese között. Mielőtt bárhogyan elhatárolnám a kettőt, fontosnak tartom azt is felvázolni és előrevetíteni, hogy hogyan érkezünk meg a műmesék keletkezésének, elkülönülésének elejéhez, tehát hogyan érkezünk meg Andersenhez. Műmesék már az ókorban is keletkeztek, és időközben rengeteg forma alakult ki. Találunk mesének nevezett műköltészeti állatszereplős szövegeket Hésziadosznál például, mely az állatmesék alapját szolgáltathatta. Megegyezik az ókori művekben és a népmesékben a konklúzió vagy csattanó. A reneszánszban már elkezdődik a

⁵ SZÁNTAI Zsolt, SZÁNTAI F. Andrea szerk., *Andersen összes meséi. A harang*, Debrecen, Szukits Könyvkiadó, 2008, 241.

⁶ Tudásbázis, Online forrás = <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/magyar-nyelv-es-irodalom/irodalom/irodalom-5-osztaly/a-mese/a-mese-fogalma-es-fajtai> Utolsó megtekintés: 2023.01.11. Itt szeretném még megjegyezni azt, hogy a Tudásbázis szövege szó szerinti átvétele a Szerdahelyi-féle Világlexikon szócikkének, de nem jelöli meg forrásként. Én az előbbi szövegeként hivatkozom rá, és ez azért megfelelő számomra, mert valószínűsíthetően a korcsoportnak megfelelő információt közöl. Emellett megjelölöm az eredeti forrást is: SZERDAHELYI István szerk., *Világirodalmi lexikon 8. Mari-My*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1982, 274-281.

nép- és műköltészet összemosódása, a klasszicizmus pedig az antik állatmeséket kedvelte. A romantika – megérkezve Andersen korába – a naiv népmesei hagyományt újította fel. A 18. század végén, 19. század elején megindult népmese gyűjtést Magyarországon is a Grimm fivérek indukálták, és a 19. század közepén megjelent az első kötet is.⁷

Említettem már, hogy korán különbséget tesznek a népmese és műmese között, egyet visszalépve azonban azt látjuk, hogy a mese általános meghatározása is problémás. Ez részben azért is van, mert minden tudományterület a saját aspektusából közelíti meg a mesét. Ezek a diszciplínák olyan állításokat tesznek, melyek ellentmondanak egymásnak.⁸ Bár valóban nagyon szerteágazóak a meghatározások, a műfaj komplexitásának köszönhető, és nem is probléma, hogy minden terület magának készítette el a mese feltérképezését. Boldizsár Ildikó azt állítja, hogy leszűkítik a különböző tudományágak általi meghatározások a mese lényegét.⁹ Ezzel szemben Lovász Andrea, akire Boldizsár is támaszkodik, azt írja, hogy ezek a kijelentések fedik egymást, és nem is baj, hogy eltérőek, mert tükrözik a mese sokszínűségét.¹⁰ Én az utóbbival értek egyet, bár a *Klokken* elemzésénél a népmese kategorizálása nem lesz fontos annyira, hogy új meghatározást tegyek. A későbbiekben erről még lesz szó, de a műmesénél pedig talán még több számba vehető részletet találunk az eltérő világképek, célok miatt.

Boldizsár Ildikó a *Mese-e a műmese?*¹¹ c. tanulmányában a műmese meghatározását állítja a középpontba, de ezt a népmesével való összevetés során elemzi. Azzal kezdi, hogy leszögezi a vizsgálatok eddigi problémáját, miszerint a kutatók eddig csak a befogadó szempontjából foglalkoztak a műfajjal, és ez minden esetben a gyermeket jelenthette. A továbbiakban említtem a befogadók meghatározásának kérdéskörét, de minden részletezés nélkül láthatjuk, hogy az, hogy a gyermeket kizárólagossá tesszük mint hallgatóság, nem kielégítő. Ezzel is foglalkozik Boldizsár abban az öt pontban, melyet meghatároz ahhoz, hogy a műfaji elhatárolást el tudja végezni. Ezt az öt pontot szeretném a következőkben sorra venni, és előreutalni a *Klokken* konkrét és példaértékű részeire.

Az első pont a forma és szerkezet. A népmesék főbb ismérve, hogy vannak állandó elemek, melyek az évszázadok alatt sem változtak, nevezhetjük őket archetípusoknak, és

⁷ ERDÉLYI János szerk., *Népdalok és mondák*, Pest, A Kisfaludy-Társaság, 1846.

⁸ LOVÁSZ Andrea, *A mesélő ember*. In = BÁLINT Péter szerk., *Közelítések a meséhez*, Debrecen, Didakt, 2003, 33.

⁹ BOLDIZSÁR Ildikó, *Mese-e a műmese?* In = SZEMERKÉNYI Ágnes szerk., *Folklór és irodalom – Folklór a magyar művelődéstörténetben*, Bp., Akadémiai Kiadó, 2006, 355.

¹⁰ LOVÁSZ Andrea, uo.

¹¹ BOLDIZSÁR Ildikó, uo.

lehetnek tündér-, állat vagy tréfás mesékből valók. Ezek bekerülve a műmesékbe megtarthatják eredeti funkciójukat, jelentésüket, bármilyen egyéb tulajdonságukat, vagy új szüzsét teremthetnek. Ebben az esetben beszélhetünk kombinációról, megszüntetésről vagy újratelemzésről is. A műmeséknél nincs olyan stabil szerkezeti váz, mint a népmeséknél, és az állandó elemek is sokkal szabadabban változtathatóak. Míg a népmesében a mesélő szabad teret kap saját alkotói módszeréhez, addig a mese belső egységét nem bonthatja meg. A meseíró ilyen szempontból nem korlátozott.

Fontos még kiemelni azt Boldizsár gondolatai közül, hogy a legprototipikusabbnak vélt mese a tündérmese, erre építkezett a műmeseírás, ám új formákat hozott létre. Létrejöttek deformált mesék, inverz tündérmesék és specializált tündérmese. Ezek közül a szerző Andersent az utóbbinál említi, de nem zárnam ki azt sem, hogy az első kategóriában is megállja a helyét. A deformált mesét kissé rossz színben tüntetve fel azt írja, hogy „*a deformált mesék, amelyek a felismerhetetlenségig eltorzítják a népmesék elemeit, értelmetlen és értelmezhetetlen szöveghalmazt állítva így elő*”.¹² Mivel ennél tovább nem részletezi, és szerzőt sem köt az irányzathoz, ezért csak találgatni tudnánk, hogy milyen meséket tart értelmezhetetlennek. Ha nehezen értelmezhetőségről van szó egy népmeséhez viszonyítva, akkor a *Klokken* is tökéletes példája lehetne ennek a mesetípusnak. Mindenesre ha visszatérünk ahhoz, amiben biztosak lehetünk, akkor az Andersen-féle specializált tündérmese az állandó elemeket átkódolta alkalmi elemekké, és új mesei rendszereket hozott létre. Mindhárom típusra igaz, hogy kevesebb mesei elemet alkalmaznak, összességében támaszkodnak a népmesei hagyományra, de nem ragaszkodnak hozzá egyáltalán.

Következő pont a szerzőség kérdésének meghatározása, mely során két fontos fogalom a mesemondó és a meseíró személye. A népmesét ugyan kötött formában kapjuk kézhez, mégsem egyszeri alkotói aktus eredménye. A népmeséket úgynevezett nyitott műnek nevezhetjük, hiszen bizonyos keretek között bárhogyan alakíthatóak a szigorú szerkezeti szabályok betartásával. A mesemondó szerencsés helyzetben van, ugyanis alakíthatja saját elgondolása, stílusa szerint a szöveget. Ezzel szemben a meseírónak nehezebb dolga van, nem csak hogy nem kap azonnal visszajelzést, de nem beszélhetünk egy konkrét befogadóról sem, akihez fordulhatna. Érdekes kettősség áll tehát fent, hiszen a mesemondó keze bizonyos szempontból (jobban) meg van kötve, de a „szentesítő csoport”¹³ mindig tükörként szolgál,

¹² BOLDIZSÁR Ildikó, *Mese-e a műmese?* In = SZEMERKÉNYI Ágnes szerk., *Folklór és irodalom – Folklór a magyar művelődéstörténetben*, Bp., Akadémiai Kiadó, 2006, 357.

¹³ JAKOBSON, Roman, *Hang-Jel-Vers*, Bp., Gondolat Kiadó, 1972, 85. Idézi: BOLDIZSÁR Ildikó, *uo.* 357.

míg a meseíró tulajdonképpen semmilyen szabályoknak nem kell megfeleljen, de nincs konkrét közönsége, a célközönséget magának alkotja meg, és csak a mű elkészülte után kap véleményt. A meseírónak folyamatosan aktív figyelmet kell fordítania arra, hogy írásával betartsa azokat a pedagógiai elveket, melyeket a kiválasztott csoporttal szemben képvisel, legyen szó világképről vagy nyelvezetről. Nem tisztem ugyan Andersent magasztalni, de látnunk kell, hogy ezt a nehéz feladatot ő nemcsak teljesítette sok esetben, de túl is szárnyalta, hiszen az eleve gyermekeknek célzott szövegek olyan poétikai eszközöket is tartalmaznak, melyek a felnőttek számára is élvezhetővé teszik a művet.

Általánosság után „élő” példaként állítom ide, hogy Andersen a naplójában azt jegyzi le, hogy elmesélte a gyermekeknek a mesét, és azzal a nyelvezettel jegyezte le, melyet előtűk élő szóban megfelelőnek vélt. Figyelte a különböző korúak reakcióit, és észrevette, hogy a kisebbek és idősebbek miket tartanak fontosnak, sikerével nem csak nyitott ajtókat, nyitott szíveket is talált.¹⁴ Rendkívül érdekes példa ez arra, ahogyan a népmese szerzőség szempontjából találkozunk a műmesével, de talán még érdekesebb példa arra, hogy hogyan kötődik Andersen mint műmese-szerző a – ha nem is népi – de korábbi hagyományokhoz.

Boldizsár is leírja, de folklorisztikai ismereteink is készséggel alátámasztják, hogy a népmese inkább szól felnőtteknek, elég csak a mesemondó alkalmakra gondolnunk. Emellett viszont azt is állítja, hogy a műmese gyermekeknek szól. A mai értelemben vett műmese meglátásom szerint alátámasztja kijelentését, ugyanis ő a világképbeli ábrázolásokkal érvel emellett, miszerint a népmese életproblémákról szól, a műmese pedig életkori sajátosságokat ragad meg, mégpedig a gyermeknyelv segítségével. Én szembe szállnék ezzel a kijelentéssel, még hozzá azért is, mert Andersen előtt is beszélünk műmeséről, melyek példázatként vagy filozófiai szöveggént is megállják a helyüket, Andersen korában azonban még árnyaltabbnak látom a helyzetet. Ebben az időszakban épp a népi hagyományok és az újrateemtés között vagyunk olyan értelemben, hogy a népi kultúra kezd visszaszorulni autentikus, szuverén valójában, megkezdődik a népköltészet felfedezése, gyűjtése, mely utalhat arra, hogy egy korszak lezárult. Illetve azzal, hogy elkezdődnek a gyűjtések és elkezdődnek az újragondolások, nagyobb teret kap a műmese. Visszakanyarodva a befogadók kérdéséhez, tekintve az átmenetet, kizártnak tartom, hogy ha más szempontból nem is, pedagógiailag kizárólag gyermekeknek szóljanak ezek a szövegek.

¹⁴ ANDERSEN, Hans Christian, *Mit livs eventyr*, København, Gylendalske Boghandel Nordisk Forlag, 1908, 326.

Andersennél ki is rajzolódik ez a folyamat – ha fordítva is ugyan gyűjteményeinek címét tekintve. Füzeteinek első hullámát „*eventyr for børn*”, azaz mesék gyermekeknek névvel illeti, majd a második hullám már „*eventyr og historier*”, mesék és történetek címmel jelenik meg. Jól látható az eltávolodás – ha kell ekkor egyáltalán eltávolodásról beszélünk – a tendenciától tehát, miszerint a műmese kizárólag gyermekeknek szólna.

A fantasztikumhoz való hozzáállás is különbözik a két típusban. Boldizsár a megkülönböztetés legfontosabb kritériumának lényegeként népmese inkább vallásos (mitologikus) világot és műmese attól eltávolodó mozgását tekinti. A műmese olyannyira szabaddá válik ebből a szempontból, hogy akár teljesen el is hagyhatja a csodaképző motívumokat, vagy épp a legkülönfélébb – és az eddigiekhez mérten legszokatlanabb – elemekben jelenik meg. Ahhoz, hogy mesének tekinthessük a műmesét kell, hogy megőrizzen valamennyit a hagyományos formából.

Az utolsó szempont a világgép, mellyel kapcsolatban Boldizsár azt a kérdést teszi fel, hogy módosul-e egyáltalán, és ha igen, mennyire. Ha alapul vesszük az eddigieket, és kizárólag a tanulmány szerzőjének gondolataira támaszkodunk, még akkor sem kérdéses számomra, hogy módosul-e a világgép. Hiszen az előző pont épp arról szól, hogy a műmese elveszíti azt a vallásos-mitikus értékrendet, melyet a tradicionális mese képvisel, és a továbbiakban arra hoz példát Boldizsár, hogy milyen különös, amikor a műmese visszanyúl az isteni értékrendhez. A műmesék vizsgálata azért is jelentősen bonyolultabb, mert hátterük, mely világgépüket szolgáltatja, minden szöveg tekintetében eltérő.

Összegezve a tanulmány pontjait, és konkrét példákkal is alátámasztva azok hitelességét, a *Klokkent* járom körül. Nem szeretném a témát tágítani más mesék bevonásával, és a későbbiekre tekintettel egyébként is célszerű lehet pár alapvetés tisztázása. Két csoportra tudom osztani az öt pontot, melyből egyik a gyakorlati, másik a tartalmi kérdésekre koncentrál. Az első csoport a két felet, a szerzőt és a befogadót foglalja magában, az előbbit érintettem konkrétan. A *Klokken* esetében nem releváns az, hogy a műmese kizárólag gyermekeknek szólna. Bármiféle értelmezés nélkül azt láthatjuk, hogy van egy sík, mely a gyermek számára talán érthető, befogadható, de egyáltalán nem sokatmondó, a cselekmény síkja. Ez részemről nem találgatás, ugyanis ahogyan Bo Grønbech is írja: „*Ezt ő maga (Andersen) nem állítja sehol, de látható, hogy a történetnek nincs jelentése értelmezés nélkül [...]*”¹⁵ Kell tehát léteznie egy másik síknak is, melynek mindenképp egzisztenciális

¹⁵ GRØNBECH, Bo, H. C. *Andersens eventyrverden*, København, Hans Reitzel, 1964, 109.

kérdéseket kellene felvetnie. Ha gyermekeknek szólna kizárólag,¹⁶ akkor már az egyszerű történetből is vonhatnánk le tanulságot, azonban az értelmezési lehetőségeknél bemutatott ismeretekre erősen épít. Az, hogy a gyermek számára értelmezhetetlen a szöveg, természetesen felvezeti a kérdést, hogy nevezhető-e egyáltalán mesének, vagy egyszerű allegorikus történetként kellene rá tekintenünk.

Ekkor léphet képbe a másik csoport, melyben szorosan összefügg a szerkezet és forma, a fantasztikum és a világkép kérdése. Abból a gondolatból indulva, hogy a népmese és műmese bázisa mennyire eltávolodott egymástól, következik, hogy a csodát is máshogy éli meg, más értékeket képvisel, főleg az idő előrehaladtával, illetve elkerülhetetlenek a szerkezeti változások. A *Klokken* esetében ugyanazt tapasztalhatjuk ebből az aspektusból is, mint amit már korábban említettem; két világ között áll. Tartalmaz a konfirmáció miatt a hagyományos világrendből is valamennyit, de mind az alkalmi összetevőkkel való variálás, mind a helyszínként megadott modern város már valami egészen mást képvisel. Méghozzá az egyik formai síkon, míg a másik a világképben. Válaszolva azonban az előző bekezdés kérdésére, azt gondolom, nevezhető mesének a *Klokken*. A fantasztikumról szóló pontban megfogalmazott állítás ugyanis ezt igazolja, mert a szöveg megőriz bizonyos hagyományos alkotóelemeket. Bár nehéz a proppi kategorizálásra hagyatkozni, ha az általa varázsmesének nevezett kategóriát a tündérmesével feleltetjük meg, ami pedig a leprototipikusabb formája az újragondolt meséknek, akkor egyeztethetjük az általa megállapított hét szerepkört is. Így a *Klokken*ben találunk ellenfelet a visszatartó útnakindulókban, vagy magukban a célhoz vezető út nehézségeiben, álhőst az elindulókban, a harangszó eredetével kapcsolatos spekulálóknak, hőst a két fiúban. Ezenfelül ott vannak még azok az ikonikus elemek, mint a király, királyfi, szegény fiú.

Andersen munkássága

Andersen meséinek problematikája sokszínű. Andersen a mesén belül több típusban is alkotott, amit Rubov is megemlít,¹⁷ és egy idő után maga sem tudja mindet mesének nevezni. Néhány szövege, főleg melyeket már maga is történetekként emleget olyan tragikusak, és nyíltak, hogy nem csak nem lehet mesének nevezni, de át is írtak jópárat ahhoz, hogy gyermekek számára megfelelőjen. Így Andersent csupán meseírónak nevezni több szempontból

¹⁶ Ezután ezt az egyszerűség kedvéért nem részletezem, de továbbra is fenntartom az állítást.

¹⁷ PETROLAY Margit, *Mese a suszter fiáról*, Iskolaúra, 2005, 4, 80.

is hibásnak érzem, de talán a *Klokken* más jóval ismertebb meséhez képest jóval szelídebb szöveg. Tény azonban, ahogyan már említettem a befogadók kérdéskörénél, hogy cselekménye talán megragadhatatlan, ha gyermeki tudattal, és nem szépirodalmi igényekkel és ideák felkutatásával fordulunk a szöveg felé.

Andersen több nagyregényt is írt, az egyik legsikeresebbet közvetlen azelőtt, hogy 1835-ben kiadta volna első meséket tartalmazó füzetét, mely meghozta számára a várt sikert. Ahogyan említettem a műmese ekkor már nem volt újdonság talán a köztudatban sem, Andersen azonban mégis valami újjal próbálkozott. 1835 újév napján levelet írt Henriette Hancknak arról, hogy belekezd a meseírásba. Májusban már meg is jelent az első füzet, mely négy mesét tartalmazott, legismertebb közülük a *Borsószem hercegisasszony*. Életének ezen harminc évében 156 mesét írt, melyeket nyolcvan nyelvre fordítottak le, és 1956-ban megalapították tiszteletére az Andersen-díjat.

Hírneve és megbecsültsége kétségsbe vonhatatlan minden további nélkül, de érdemes megvizsgálni alkotói módszerét. Maga is elmondja, hogy olyan meséket használt fel, melyekre gyermekkorából emlékezett, de nem voltak sehol lejegyezve.¹⁸ Már-már túlzó példája is lehet ez annak, hogy hogyan tud egy-egy történet a szójhagyomány útján formálódni, hiszen az írónak nem volt pontos alapja az általa később elkészített szöveghez, félig mesemondóként kapcsolódott a mesékhez. Könnyen felkutathatóak a műmesék forrásai, de el is tér a népmesei hagyományoktól, nem törekszik az autentikus forma megtartására. Nem csak a népmesékhez képest történik egy váltás a stílusban, hanem saját műmeséi során is változtat. Andersen egyre inkább mer elszakadni a népmeséktől, és egyre többet merít a világirodalomból. Ilyen volt az is, aki Andersenre nagyban hatott, Oehlenschläger és az ő Aladdin története, E.T.A Hoffmann és a Grimm fivérek is. Amikor biztos sikerében, lehetősége nyílik saját történeteit megfogalmazni, melyek már sokkal inkább közelítenek valóban történetekhez, mint meséhez, Andersen azonban nem adja fel a megszokott világképet. Változtatások vannak ugyan, erről már esett szó (állandó népmesei elemek variációja, vagy sokkal inkább szokatlan, addig nem használt elemek, mint egy-egy tárgy megszólaltatása), mégis inkább „*finom lelki árnyalatokat*”¹⁹ jelenít meg, melyek a korszakban és műfajdban is egyaránt újítóan hathattak. Hevesi Sándor ezt az anderseni mesék előnyeikhez sorolja. Hátránynak látja azt, hogy a népmesékkal ellentétben Andersen meséinek túlzó

¹⁸ BREDSORFF, Elias, *H.C. Andersen, Menensket og Digteren*, København, Fremad, 1979, 135.

¹⁹ PETROLAY Margit, *Mese a suszter fiáról*, Iskolatúra, 2005, 4, 84.

irodalmisságát, szószaporítását nem koptatta le az idő. Nem világos, hogy mit ért Hevesi mindezek alatt, de ennyiből következtethetnénk arra, hogy ami előnye, az hátránya is, hiszen a népmesékre a finom lelkiület sem volt túlzottan jellemző, bizonyos értelemben ez is bőbeszédűség lehet az író részéről. Ezt nem dönthetem el, mert nem áll rendelkezésemre a kritika egésze, arra viszont a *Klokken* is remek példa, hogy Andersen valóban egy újfajta lélektani attitűddel fordul a mesékhez. A konfirmációs jelenetben a következőt olvashatjuk: „*A pap szép és megható beszédet mondott, ami a bérmandókra igen nagy hatással volt. Nagyon fontos nap volt ez számukra, hiszen ekkor váltak gyermekekből felnőttekké; gyermeki lelküket felelősségteljes gondolkodásra cserélték.*” Bár ez apróságnak tűnik a romantika után következő realizmus világképéhez képest, mégis a korábbiakhoz, és főleg a műfaj hagyományaihoz mérten nagy lépés.

Hevesi Sándor problémaként tünteti fel azt, hogy túlságosan költőien áll hozzá Andersen a szövegekhez, bőbeszédű és túltengő. Valójában azonban a lelki árnyalatokon kívül ez lehet a másik tényező, mellyel akkora sikert ért el az idősebb közönség körében is. Kiindulhatunk abból is, hogy a népmese, mivel életproblémákat ragad meg, ezért a felnőtteknek szól, a felnőttek továbbra is vágytak a mesékre. Andersen tulajdonképpen leleményesen elégíti ki több korcsoport igényeit is, és ha úgy vesszük alkot funkcionális és művészeti értéket. Ennél a pontnál megemlíteném egy gondolat erejéig Pásztor Csörgei Andrea írását a mesemondás funkciójáról, ám ezzel nem foglalkozom részletesen. Csupán újabb kérdéseket vetne fel azzal kapcsolatban, hogy kiknek is szólnak a műmesék, ha a mesemondás az igazi pedagógiai eszköz, míg a felolvasás az irodalmi elemzést segíti elő. Pásztor gondolatai mellett is érvelnek azonban, hogy Andersent ezentúl ne tekintsük véletlenül se felnőttirodalmi szerzőnek, ugyanis komor témái igenis fontosak a gyermekek fejlődését tekintve is.²⁰

Értelmezési lehetőségek

Fontosnak tartom, hogy leírjam, melyek voltak az általam elsőként helytállóan gondolt értelmezési lehetőségek, majd azután a kutatás eredményének hatására változtatott vagy javított lehetőségeket is feltárjam. Én ehhez kiválasztottam különböző komponenseket, melyeket azután akár fontossági, akár időrendi sorrendbe helyezve más-más értelmezést

²⁰ PÁSZTOR Csörgei Anna, *A mesemondás funkcionalitása*. Online forrás: <https://igyic.hu/tanari/a-mesemondas-funkcionalitasa.html> Utolsó megtekintés: 2023. 01. 10.

nyertem. Iránymutató lehet a harangszó, mint központi eleme a szövegnek, a természetleírás szerepe és a természet maga, az ellentétek. Ezeken kívül még a városlakók hozzáállását és a confirmáció szálát is figyelembe kell vennünk. Hozzáállás alatt a harangszóhoz való viszonyulást értem, hiszen láthatjuk milyen sokféleképpen reagálnak a jelenségre a lakók. Minden komponensre az értelmezésnél részletesebben kitérek.

Az elemzés során a harangszót mint allegóriát állítottam a középpontba, figyelembe véve annak tulajdonságait. Ezeket átfogóan, de röviden ismertetem Szerdahelyi István lexikonjának segítségével. Számomra a *Klokk*ennel kapcsolatban az allegóriának az az említett tulajdonsága lesz fontos, miszerint többet gondol annál, mint amit mond, és mint a metafora, túlmutat önmagán. Az allegória mindig hosszabb közlés, felső határa nincs, ezért lehetséges, hogy egy egész mesén átvonuljon.²¹

Bár saját értelmezési lehetőségeim után akadtam Bredsdorfféra, fontosnak tartom idézni bizonyos részleteit, mert lényegibb, ennél fogva érthetőbb is. Fontos, hogy a harang kezdetben ténylegesen egy harangként van leírva. Bredsdorff nem teszi hozzá konkrétan, de nem kapunk visszaigazolást a szövegben arról sem, hogy a harangot tényleg megtalálják, és ha a harangot találják meg, akkor az nem materiális cél a továbbiakban. Az allegorikus értelmezés segít ebben, hiszen így megtörténhet magán a cselekményen belül is, hogy a materiális tárgya az allegóriának jelenséggé alakul át, ahogyan Szerdahelyi fogalmaz, „*érzéki jelenség léphetett egy közvetlenül nem érzékelhető helyébe*”.²² Mint ahogy szöveg és értelmezés között is a harang átalakul az önmagán túlmutató jelentésévé. Bredsdorff is azt írja, hogy a harang azután, hogy az emberek mindhiába próbálják felkutatni és identifikálni azt, már sokkal inkább „*en sjælelig oplevelse, et livssyn*”, azaz lelki tapasztalás, életszemlélet.²³

Első feltételezésem az volt, hogy a harangszót önmagunk lényegével lehet azonosítani, a cél elérése az önmagunkhoz való eljutás, önmagunk megismerése, felfedezése. A cselekmény komponensei ebben az esetben a következőképpen alakulnak. Elsőként a szövegben haladva az említett hozzáállást vizsgálom, ugyanis a harangszót mindenki hallja a városban, nagyon kevesen indulnak azonban el annak felfedezésére. Amikor meghallják az esti harangot, akkor az egy egyszerű jelzés a legtöbbjük számára, hogy lemegy a nap, besötétedik. Már a szöveg elején érdemes jól megfigyelni a narrációt, ugyanis az értelmezés

²¹ SZERDAHELYI István szerk., *Világirodalmi lexikon 1. A-Cal*, Bp., 1970, 213–218.

²² SZERDAHELYI István szerk., *Világirodalmi lexikon 1. A-Cal*, Bp., 1970, 214.

²³ BREDSORFF, Elias, *H.C. Andersen, Menasket og Digteren*, København, Fremad, 1979, 257–258.

során értékes lehet a megfogalmazás módja is. Nem említeném szívesen a helyszínt külön bekezdésben, ugyanis nem csak hogy a szövegszinten is szorosan összefonódik a lakók reakcióival, relációba tudjuk állítani a megnyilvánulás fajtáit a felszín árnyalatni változásával. Rögtön az első pár szó bemutatja a helyszínt, mely egy zsúfolt nagyváros, ahol a forgalom zaja elfedi az így különös hatást keltő harangszót. A narrátor megemlíti, hogy akik a kertváros kevésbé zsúfolt negyedeiben éltek, azok sokkal tisztábban hallottak, láttak. Már ennél a résznél megjelenik az az ellentét, mely a várost és a vidéket állítja szembe egymással egy olyan érdekes duplikált dichotómiában mint a város zűllöttsége a vidék tisztaságával szemben, vagy az értékrendet megfordítva a város műveltsége a vidék tudatlanságával szemben. Ebben a szituációban sokkal inkább arra a beállítottságra tudunk fókuszálni, hogy a kertváros sokkal tisztább lelkiületű, közelebb áll a természethez, melyet az is alátámaszt, hogy az ott élők tudtak egyáltalán következtetni arra, hogy honnan jön, nem is szólva arról, hogy az erdő mélyére gondoltak, tehát természetközelségük is megmutatkozik. *„Akik a külvárosban laktak, kevésbé zsúfolt, és kertekkel, terekkel tagolt lakónegyedekben, jobban látták az esti égboltot, és jobban hallották a harang zúgását is. Mintha a csendes, illatos erdőből jött volna a hangja, és az emberek istenfélőn néztek arfelé.”*²⁴

Eddig a pontig a szöveg arra enged következtetni az általam elsőként felállított allegóriával kapcsolatban, hogy az egyszerű ember könnyebben kapcsolódik önmagához, nem nyomja el a külvilág zaja belső hangját, és nem telíti el tudatát a világ zsúfoltsága. Visszatérve azonban magára az érdeklődésre, azt találjuk, hogy *„jó idő telt el”*²⁵ mire arra szánták magukat, hogy felkeressék a feltételezett templomot, és meg is voltak elégedve magukkal, akik elindultak, annak ellenére, hogy nem leltek rá semmire. A következő alkalommal a király által kiszabott díj eredményezte motiváltság többeket arra sarkallt, hogy ráfogják valamire a harangszót. Ekkor ékezi be a narrátor a konfirmációs jelenetet, mely indokolatlannak és hirtelennek tűnik. A szertartáskor végbemenő változás jelentős lesz az értelmezés szempontjából, mert miután kimentek a templomból, még hívogatóbbnak érezték a harang zúgását, és több konfirmandus is útnak indult. Miután a királyfin kívül mindenki feladta, ő egyedül folytatta az útját, és egyre jobban vonzotta a harang. Ekkor jelent meg a konfirmandusok közül egy, aki egyedül járta végig az utat. Ezután is egyedül folytatta, ugyanis nem tudtak megegyezni arról, hogy merre induljanak. A királyfi balról, a nem akadálymentes,

²⁴ SZÁNTAI Zsolt, SZÁNTAI F. Andrea szerk., *Andersen összes meséi. A harang*, Debrecen, Szukits Könyvkiadó, 2008, 241.

²⁵ SZÁNTAI Zsolt, SZÁNTAI F. Andrea szerk., *Andersen összes meséi. A harang*, Debrecen, Szukits Könyvkiadó, 2008, 241.

de napsütötte virágokkal borított úton haladt, míg a szegény fiú jobbra, a tüskés bokrokkal benőtt útra tért. Eddig azt láthatjuk, hogy az egyszerű ember, aki nem érzett magában annyi erőt, nem volt elég motivációja felkeresni a különös jelenség eredetét, az különböző kifogásokkal élve lemaradt, míg az, aki hitt mindvégig a célban, vagy vonzotta a hang, elérte célját és ezzel együtt jutalmát.

Ha ennél a pontnál a végcélnek gondolt leírást is hozzávesszük a komponensekhez, akkor biztosak lehetünk abban, hogy valóban megérte küzdeni a két fiúnak, hiszen katartikus élményben volt részük. A cél milyensége nem is érdekes különösebben, ennél az értelmezési lehetőségnél sokkal inkább az útra koncentrálok. Mindegy volt ugyanis, hogy ki honnan érkezett, a király fia, vagy a szegény fiú indul útnak, és hogy milyen akadályokkal néznek szembe az átvitt értelemben is vehető úton, kellő akaraterő birtoklásával elérhetik az áhított célt. Összegezve tehát önmagunk megismerése nem azon múlik, hogy honnan származunk, vagy milyen nehéz az addig tartó folyamat, hanem hogy kitartunk-e.

A másik alapgondolatomhoz sokban hozzájárul a cél leírása is, mert ebben az esetben figyelembe vettem a szövegbe rejtett – talán annyira nem is – apróságokat, mint a konfirmáció jelenetének direkt beillesztése, az istenfélő viselkedés, vagy ez az apró utalás, melyet elsőre talán észre sem veszünk: „*mert akkor még mind egyenlőek voltak az Úr szemében*”.²⁶ Ebben az esetben a cél a Mennysors lehet, vagy kevésbé szélsőségesen, az előzőhöz hasonló módon Isten megtalálása, megismerése. A végcélként odaérkezők elé táruló „*fenséges tenger*”, a fényes oltárként megjelenő nap, a kupolát alkotó Mennysors engedett az említett értelmezésre következtetni. Későbbi kutatásaim felülírták ezt az értelmezési lehetőséget, de nem vetették el.

Ahhoz, hogy a legmegalapozhatóbb értelmezést felvázoljam, vissza kell térnem a Bredsdorff-féle elemzéshez. A cselekményt felvázolva azt írja, hogy a két fiú a természet és a költészet nagy templomában találták magukat, ami nem más, mint amiről Ørsted ír az *Aanden i Naturen*-ben, természetfilozófiai művében.²⁷ Ørsted ebben számos gondolatot fogalmaz meg, most azonban csak azokra szeretnék koncentrálni, melyek az elemzett művel kapcsolatban relevánsak lehetnek. Ilyen az, hogy az ember bár a fejlődés végcéljának tekinthető, ezzel a világ fejlődése nem ér véget, sőt az emberiség javát szolgálja – természetesen beleértve saját felfedezéseit is. Ebből az következik, hogy bár az ember létezik

²⁶ SZÁNTAI Zsolt, SZÁNTAI F. Andrea szerk., *Andersen összes meséi. A harang*, Debrecen, Szukits Könyvkiadó, 2008, 242.

²⁷ BREDSDORFF, Elias, *H.C. Andersen, Menasket og Digteren*, København, Fremad, 1979, 257–258.

a maga állandóságában, fejlődésre képes. Természetesen ezeket a kijelentéseket nagy vita övezte a korszakban, főleg Schelling, Grundtvig és maga Ørsted között.²⁸ Grundtvig érthető módon támadta a természettudóst, bár a természettudományok létezését a lelkész is elfogadta, úgy gondolta, hogy addig elfogadható, amíg nem mondanak ellent a Biblia tanításaival. Amint önállóságra lépnek, már kereszténytelenné válnak. Ezzel szemben Ørsted úgy vélte, hogy a természettudományok művelése „*til den dybeste andagt og ydmygelse for Gud*”, tehát legmélyebb odaadás és megalázkodás.²⁹ Ő a vallási tolerancia képviselője volt, és harmóniát szeretett volna mindenütt, ahogyan híres művében is körüljárja a politika, vallás, tudományok, művészet témáját is. A vitát nem ő zárta.

Visszatérek a gondolatra, miszerint az ember elérte végső alakját, de fejlődni különböző felfedezésekkel tud. Ørsted itt elsősorban (természet)tudományos megismerésekre gondol, ha a *Klokken*-re vetítjük azonban a gondolatmenetet, a fejlődés sokkal inkább lelki folyamatot jelöl. Sem az író, sem a narrátor, sem a szereplők nem látszanak tudományos érdeklődéssel fordulni a harang mibenléte iránt. Ez alátámasztani látszana a feltevésemet, miszerint a cselekmény azt ábrázolja, hogyan juthatunk el önmagunk megismeréséhez, mely egyéni szinten is hatalmas fejlődést eredményezhet. A romantikus természetfilozófusok úgy gondolták, hogy a természet mintájára formálódik az ember, az emberen keresztül tehát meg lehet ismerni a természetet is. Erre válaszul lehetne idézni a mese első szakaszát, melyben a külvárosban lakók érzékeléséről olvasunk, hiszen ők közelebb állnak a természethez, még sokkal inkább részei annak, mint a városlakók. Mivel azonban a szöveg ennek nem szentel hosszabb részletet, kételkedem abban, hogy szükségszerű-e ezt tárgyalni. Ørsted inkább egy másik irányt képvisel, mely azt mondja, hogy a természet és ember kapcsolatot egész-rész kapcsolatként kell értelmezni, ami az egészben megvan, az megvan a részben is, és így fordítva. Azaz ami megvan a természetben, az megjelenik az emberben is, és ahogyan az ember formálódik, úgy alakul a természet is. Ki tudja, lehet, hogy ha azok, akik végül egy bizonyos ponton feladták, valóban igaznak is hitték a feltételezéseiket, mert ez élt bennük, vagy épp fordítva; ha igazán hittek volna benne, számukra az jelenthette volna a célt. Ugyanígy a két fiú esetében is, hiszen harangot ők sem találtak, a célnál viszont szinte egygyé

²⁸ Ørsted életére és munkásságára természetesen sok más gondolkodó és tudós, többek között Kant is nagy hatással volt, ez azonban már nem feltétlenül kapcsolódik a *Klokken* elemzéséhez, vagy ha mégis, egy szerteágazóbb és terjedelmesebb dolgozatot igényelne.

²⁹ JØRGENSEN, Aage, *H.C. Ørsted Aanden i Naturen i kritisk, kommenteret udgave* Online forrás: <https://tidsskrift.dk/grs/article/download/129518/175339/275439> Utolsó megtekintés: 2023.01.10.

tudtak válni a természettel. „Az egész mindenség vakító színekben olvadt össze; énekelt az erdő, és vele énekelt a király fiának szíve is.”³⁰

Ørsted bár kortársai talán nem feltétlenül látták így, és természettudóshoz mérten furcsának tűnhet, közel állt a valláshoz. Ő hitt abban, hogy a világot Isten teremtette, dinamikusnak gondolta azonban a természetet. Egy példa arra, hogy hogyan fogta fel ezt: „Og derfor ser vi, at den samlede natur fremstræder som en uendelig kraft og en uendelig fornuft i forening, som Guds åbenbaring.” Valahogy így tudnám átadni: „És ezért látjuk mi ezt így, hogy az egész természet végtelen erőként és végtelen okként jelenik meg az egységben, mint Isten kinyilatkoztatása.”³¹ Így tehát a *Klokken* utolsó bekezdése az Isten teremtette világ dinamikus teljességét mutatja be a vakító színekkel, éneklő erdővel. Az oszlopok, a tenger, katedrális és a halleluja mind olyan erőt írnak le, melyből tisztán látszik, hogy a világ mozog, élettel teli, és – visszautalva az előzőekre – fejlődésben van.

Andersen vallásos felfogása is megállja a helyét ahhoz, hogy értelmezzük a *Klokken*-t. Más műveiben is felfedezhetjük azt a vonást, melyet nagy valószínűséggel azonosíthatnánk fantasztikumként a mesékben, ha nem volnánk tisztában azzal, hogyan vélekedett a világ és Isten kapcsolatáról. Ilyen biztosan Andersen rendkívül erős hittel fordult a gondviselés felé, úgy gondolta, hogy ha az ember megtesz minden tőle telhetőt, akkor sorsa elrendeztetett. Erről alkotott véleményét Kierkegaard úgy fogalmazta meg Andersen zsenielméletével szemben, hogy az író nem egy harcoló, hanem egy siránkozó attitűdöt ábrázol írásaiban, és nem csupán hisz a gondviselésben, hanem teljesen rá is hagyatkozik. Kierkegaard úgy érzi, hogy Andersen nem birtokolja azokat a tulajdonságokat, melyek elengedhetetlenek a regényíráshoz.^{32,33} Bár az általam vizsgált szöveg nem regény, bebizonyítható, hogy Kierkegaard ha nem is téved, ebben az esetben nem releváns az elgondolása. Ha a két fiú a gondviselésre hagyatkozott volna, nem küzdötték volna végig magukat az ösvényeken, a királyfi nem mászott volna a nap utolsó sugarait is kihasználva fejebb, egyáltalán nem ment volna tovább, amikor a többiekkel nézeteltérése támadt.

Tudható, hogy Andersen művei túlnyomó részt önéletrajzi ihletésűek. Nehéz sorsát, küzdelmeit gyakran fogalmazza meg, és nincs ez máshogy a *Klokken* esetében sem. Először is

³⁰ SZÁNTAI Zsolt, SZÁNTAI F. Andrea szerk., *Andersen összes meséi. A harang*, Debrecen, Szukits Könyvkiadó, 2008, 243.

³¹ CHRISTENSEN, Ch. Dan, *Naturens tankelæser. En biografi om Hans Christian Ørsted*, Museum Tusculanums Forlag. 2009, 466.

³² GERGYE László, *Vallás vagy költészet? Művészetesztétikai kérdések Søren Kierkegaard műveiben*, Magyar filozófiai szemle, 2018, 62. évf. 2. sz., 5–17.

³³ SOÓS Anita, *Per aspera ad astra. A művészsors H. C. Andersen regényeiben*, Kalligram, 2005, 5–6., 125–132.

saját értelmezési lehetőségeimhez és az ørsted-i természetfilozofikus értelmezéshez hasonlóan anderseni művészetfilozofikus aspektusból is megközelíthető. A cél itt is önmagunk megtalálása, és ha ezt biografikus hozzáállással szemléljük, akkor a boldogság egyenlő lehet a művészetekkel, művészléttel. Természetesen már önmagában lényegünk, Isten vagy a boldogság felfedezése is elegendő annak a magyarázatához, hogy mennyivel előbb, pulzálóbb az utolsó tájkép, de ha a művészetben való kiteljesedést is számontartjuk mint elérni kívánt célt, akkor még összetartozóbbnak érezhetjük a befejezés értelmezését és leírását.³⁴

Ha a korábbiak, és az eddigi tudományos igényű munkák nem lettek volna elegendő bizonyítékai annak, hogy Ørsted mekkora hatással volt Andersenre, a következő értelmezés biztosan megmutatja. Tudjuk, hogy Andersen hatalmas csodálója volt a természettudósnak, számos említést tesz róla, egyik levelében ezt írja az író Henriette Wulffnak: *Ørsted „volt mindenki közül az, aki egész életem során a költői fejlődésben lelkiileg támogatott, bátorságot adott, és azt jósolta, hogy elismerés vár szülőföldemen is”*.³⁵ Nem csoda hát, hogy Koch rámutat arra az értelmezési lehetőségekre, mely szintén életrajzi alapokon nyugszik, és mely szerint a történetbeli szegény fiút azonosíthatjuk Andersennel, míg a királyfit Ørsted személyével. Ebben az esetben Andersen érezheti magát kissé megkésettnek – hiszen a szegény fiú később ér el a végponthoz –, aki bár külön úton halad, követi a királyfit, és végül találkoznak, és kézenfogva örvendenek. Véleményem szerint ebbe a lehetőségbe nem érdemes belegondolni azt a biografikus tény, hogy Andersen hogyan tekint vissza sorsára, nem feltétlenül kell magának az életútnak rögsnek lennie. Ha mégis megtennénk, sokkal inkább fogadtatását kell értenünk a tövises bokrok karcolásán, a királyfi útján felbukkanó majmokat pedig hasonló módon a természetfilozófus útját nehezítő kritikusoknak. Koch elgondolásához hasonló fogalmazott meg Georg Brandes, szerinte ugyanis a szegény fiú a természettudomány, míg a királyfi a költészet megtestesítője. Ebben az esetben megfordulnak az erőviszonyok, és ha azonosítjuk a területeket a két érintettel, akkor Andersen az, aki előnnyel indul. Nem áll módomban Brandes gondolatmenetét felülvizsgálni, de Andersen szempontjából indokolatlannak tűnik ez a megfeleltetés.³⁶

³⁴ SOÓS Anita, *Per aspera ad astra. A művészsors H. C. Andersen regényeiben*, Kalligram, 2005, 5–6., 125–132.

³⁵ ANDERSEN, Hans Christian, *Mit Livs Eventyr* In. JØRGENSEN, Aage, *H.C. Ørsted Aanden i Naturen i kritisk, kommenteret udgave* Online forrás: <https://tidsskrift.dk/grs/article/download/129518/175339/275439> Utolsó megtekintés: 2023.01.10. (Saját fordítás)

³⁶ JØRGENSEN, Aage, *H.C. Ørsted Aanden i Naturen i kritisk, kommenteret udgave* Online forrás: <https://tidsskrift.dk/grs/article/download/129518/175339/275439> Utolsó megtekintés: 2023.01.10.

Utolsóként még megemlíteném azt az értelmezési lehetőséget, melyet Andersen művészetfelfogása alapján lehet felállítani. Ehhez Soós Anita már említett, 2005-ben megjelent tanulmányát használom fel.³⁷ Ebben a tanulmányban a szerző a bevezetés és a befejezés során is felhasznál olyan idézeteket magától az írótól, melyek beszédesek a művészetekről való felfogását illetően. Természetesen az eddigi szempontokkal szoros összefüggésben áll a nézőpont, hiszen az író nem vonatkoztat(hat) el saját életétől, melybe beletartozik a valláshoz, tudományhoz, művészethez való hozzáállása. Soós egy olyan idézetet választ kezdésnek, mely Andersen naplójából származik, és mely jól összefoglalja életútját, valamint a már említett gondviselésbe vetett hitét. A számos idézeten kívül, melyet ebben a tanulmányban olvashatunk egy rövid, lényegre törő is jól összefoglalja, mely valahogy így hangzik magyarul: az élet a legszebb mese. Ezt nem is igazolhatja más, mint az a rengeteg csodás mese, amit akár gyermekkorából felidézett, akár maga hozott létre.

A már említett kritika, melyet Hevesi Sándor fogalmaz meg Andersen poétikai eszközeiről, és mely kettősségének problémájáról korábban írtam, továbbra is megfajtotlan marad, azonban Andersen maga támasztja alá.³⁸ Andersen nem csak életét csempészte bele műveibe, de életének történetét egy kész művé formálta. Ahogyan Soós is írja, az akadályokat aránytalanul nagynak ábrázolja, és bár kétségtelen, hogy Andersen pályája nehezen indult, minden nehezítő tényezőt százszorosán maga ellen fordít leírásaiban. Andersen ezt írja: "Nap mint nap egyre több dolog válik költészetté számomra; a poézis belép az életembe, és úgy érzem, az egész élet egy csodálatos költemény."³⁹ Így tehát sejthetjük, hogy Andersennek nem az volt a célja, hogy a lehető legpontosabban kövesse a mesei hagyományokat azok sokszor puritán nyelvezetével, hanem valóban költői értéket szeretett volna csempészni beléjük. Nem egyszerű történeteknek látta meséit vagy regényeit, hanem lehetőségnek. Ha *Klokkent* ebből az aspektusból szemléljük, felidézhetjük Koch és Brandes elképzelését, miszerint a két fiú közül az egyik vagy Andersen maga, vagy a költészet, mely végül kiteljesedik, megtalálja boldogságát, ha követi megérzéseit, álmait. Koch és Brandes elképzeléséhez hasonlóan még azt is feltételezem, hogy helytálló lehet egy harmadik behelyettesítés, azonosítás, miszerint az egyik fiú Andersent jelöli, míg a másik a költészetet. Ha a királyfi lenne a költészet, indokolhatnánk azzal, hogy Andersen a poétikát csodálni való eszközként látta, felnézett rá. Szerette volna utolérni azt, eggyé válni vele, mint ahogyan a két

³⁷ SOÓS Anita, *Per aspera ad astra. A művészsors H. C. Andersen regényeiben*, Kalligram, 2005, 5–6., 125–132.

³⁸ PETROLAY Margit, *Mese a suszter fiáról*, Iskolatúra, 2005, 4, 84.

³⁹ SØRENSEN, Peer E., *H. C. Andersen & Herskabet. Studier i borgelig krisebevidsthed*. Grenå, 1972. Idézi: Soós Anita, Uo.

fiú egymás kezét fogva eggyé, és együtt a természet részévé válnak. Tudjuk, hogy Andersen vágyott arra, hogy elfogadják munkásságát, és amikor megérezte a hírnév eredményezte biztonságos alapot, akkor kezdett saját történeteinek (értsd: meséinek) megalkotásába, önmegvalósításába. Az író életfelfogását és életéről való gondolkodását figyelembe véve az az opció, miszerint Andersen lenne a királyfi, és a szegény fiú a költészet, nem érzem megalapozottnak. Ebben az esetben is ugyanúgy eggyé válna az áhított megvalósítással, de cseppet sem gondolom, hogy így alakítaná az értékrendet.

Összegzés

Andersen jóval több, mint egy egyszerű meseíró, ahogyan a legtöbben ismerik. Meséinek világképét is számos ponton megreformálta, de a műmese alakulását is nagyban meghatározta. Bár leghíresebb meséi is igazi remekművek, a *Klokken* megmutatja számunkra, hogy nem csak egy szép történetet rejtenek magukban a szövegek, hanem az irodalomelmélet lényeges pontjaira támaszkodnak. A *Klokken* egy igazán sokoldalú mű, hiszen természet-, vallás- és művészetfilozófiai, biografikus, és az anderseni művészetfelfogás irányából is bátran megközelíthető. Azt gondolom, hogy további kutatómunka eredményeként még részletesebb feltárást kaphatnánk minden tárgyalt témáról és aspektusról.

Bibliográfia:

ANDERSEN, Hans Christian, *Klokken*, København, 1845. Online forrás: https://henriknissen.dk/onewebmedia/Klokken,%20H.C.%20Andersen.pdfhttps://www.andersenstories.com/da/andersen_fortaellinger/pdf/klokken.pdf Utolsó megtekintés: 2023. 01. 10.

ANDERSEN, Hans Christian, *Klokken*. (ford.: Jean Hersholt) Online forrás = <http://hca.gilead.org.il/bell.html>

ANDERSEN, Hans Christian, *Klokken*. Online forrás = <https://www.labbe.de/Die-Glocke>

ANDERSEN, Hans Christian, *Mit livs eventyr*, København, Gylendalske Boghandel Nordisk Forlag, 1908.

BOLDIZSÁR Ildikó, *Mese-e a műmese?* In = SZEMERKÉNYI Ágnes szerk., *Folklór és irodalom – Folklór a magyar művelődéstörténetben*, Bp., Akadémiai Kiadó, 2006.

BREDSORFF, Elias, *H.C. Andersen, Menensket og Digteren*, København, Fremad, 1979.

CHRISTENSEN, Ch. Dan, *Naturens tankelæser. En biografi om Hans Christian Ørsted*, Museum Tusculanums Forlag. 2009.

GERGYE László, *Vallás vagy költészet? Művészetesztétikai kérdések Søren Kierkegaard műveiben*, Magyar filozófiai szemle, 2018, 62. évf. 2. sz.

GRØNBECH, Bo, *H. C. Andersens eventyrverden*, København, Hans Reitzel, 1964.

JØRGENSEN, Aage, *H.C. Ørsted Aanden i Naturen i kritisk, kommenteret udgave*
Online forrás: <https://tidsskrift.dk/grs/article/download/129518/175339/275439> Utolsó megtekintés: 2023.01.10.

JAKOBSON, Roman, *Hang-Jel-Vers*, Bp., Gondolat Kiadó, 1972.

LOVÁSZ Andrea, *A mesélő ember*. In = BÁLINT Péter szerk., *Közelítések a meséhez*, Debrecen, Didakt, 2003.

PÁSZTOR Csörgei Anna, *A mesemondás funkcionalitása*. Online forrás: <https://igyic.hu/tanari/a-mesemondas-funkcionalitasa.html> Utolsó megtekintés: 2023. 01. 10.

PETROLAY Margit, *Mese a suszter fiáról*, Iskolatúra, 2005, 4.

SOÓS Anita, *Per aspera ad astra. A művészsors H. C. Andersen regényeiben*, Kalligram, 2005, 5–6.

SZÁNTAI Zsolt, SZÁNTAI F. Andrea szerk., *Andersen összes meséi. A harang*, Debrecen, Szukits Könyvkiadó, 2008.

Tudásbázis. Online forrás = <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/magyar-nyelv-es-irodalom/irodalom/irodalom-5-osztaly/a-mese/a-mese-fogalma-es-fajtai> Utolsó megtekintés: 2023. 01. 10.